
Öfverste Olcotts besök i Stockholm.

1.

Öfverste Olcotts namn är öfver hufvad taget mindre känt i Västerlandet än andra ledande teosofers; det är alls icke på allas läppar såsom madame Blavatskys och Annie Besants. Det händer t. o. m., att Teosofiska Samfundets medlemmar förbise honom, när de med stolthet tänka på teosofiens förnämsta förkämpar. Orsaken är ock hitt förklarlig. Öfverste Olcotts individuella verksamhet är visserligen af det mest betydande slag, men den är helt och hållet förlagd till Österlandet, och frånsedt att öfversten såsom president och stiftare af T. S. representerar dess kropp så att säga, har han aldrig intagit ställningen af en andlig lärare eller ledare inom samfundet i dess helhet.

Det föreföll mig äfven, som om man inom teosofiska kretsar i Stockholm icke väntat sig någon vidare vinning af öfverstens tillämnade besök. Så mycket större och angenämare blef öfverraskningen, när det visade sig, att öfverste Olcott icke endast var en kunskapsrik och rutinerad teosofisk talare, men att han därjämte förde med sig denna doft från en högre värld, att han spred omkring sig denna atmosfär af lefvande glädje, som just tillhöra den framskridne lifskonstnären eller sanne ockultisten, såsom vi teosofiskt uttrycka det. Icke alla lärare undervisa i ord, det gifves sådana, som undervisa genom sin närvaro. En och annan, hvars tro på det Teosofiska Samfundets mission vacklat, torde nog genom beröringen med stiftarens personlighet vunnit åter sin förlorade jämvikt.

Mitt första intryck af den 68-årige presidenten, när vi den rägniga majmorgonen voro honom till mötes å Centralstationen i Stockholm, blef också afgörande. Redan den resliga, något korpulenta gestalten, den militäriska hållningen, det vackra, ädla anletet med de böljande hvita lockarne och det yfviga hvita skägget väckte hos mig en till vördnad gränsande beundran. När härtill sällade sig ett artigt och vänligt sätt, ett enkelt och rättframt, ofta humoristiskt språk, förstår man lätt, att öfversten i en hast vann våra hjärtan. Vi följde honom och hans systerdotter, miss Mitchell, en ung amerikansk skriftställarinna, till deras bostad i hotellet, och där blef mitt intryck af öfversten ännu mera detaljeradt och bestämdt. Efter denna vår första samvaro visste jag, att T. S. i Henry S. Olcott ägde en värdig representant, en man med oböjlig kraft, med en fullt medveten och mot ett bestämdt mål riktad energi.

2.

»I never get tired», svarade han torrt på en fråga, huruvida järnvägsresan från Kristiania varit besvärlig, hvarpå han tillade: »I Indien reser jag fem dygn å rad på järnväg utan att tröttna.»

Just sådan hede jaa alltid föreställt mig, att den man borde vara, som madame Blavatsky valde till sin förtrogne vän och medarbetare. Öfverste Olcott sade för öfrigt, att madame Blavatskys oberäkneliga lynne skulle gjort det omöjligt för honom att lefva tillsammans med henne »ens under sex månader», därest han icke från första stund fattats af ett absolut förtroende för hennes person och efter hand vunnit en allt klarare insikt om den stora mission, hon och han gemensamt hade sig anförtrodda. »Vi kände genast igen hvarandra. Det var en bekantskap från föregående existenser. Likasom vi under årtusendens lopp arbetat vid hvarandras sida, så komma vi under årtusenden i framtiden att hand i hand fullgöra Mästarens verk.»

Det föreföll mig nästan, som om jag hos öfverste Olcott haft en sida af madame Blavatskys personlighet lifslevande inför mig. Jag rycktes med ens några steg närmare förståelsen af hennes gåtfulla väsen. Öfversten sade visserligen på tal om H. P. B., att han aldrig fullt lärt sig förstå henne;¹ men hans långa samvaro med en så egenartad och stark personlighet som madame Blavatsky har icke kunnat undgå att trycka sin stämpel på honom, så att mycket i öfverstens sätt och uppträdande otvifvelaktigt påminner om henne. I synnerhet frapperade mig denna likhet mellan öfversten och den

¹ Se vidare Olcotts »Old Diary Leaves».

bild af H. P. B. jag gjort upp åt mig på grund af hennes skrifter, hvarje gång där framlyste hos öfversten hans opersonliga sanningskärlek, hans förakt för ceremonier och allt som har en anstrykning af kyrklig högtidlighet.

Jag erinrar mig en episod. Vi voro ett mindre sällskap bjudna på middag till en af Stockholms älskvärda teosoffamiljer. På eftermiddagen inleddes i förmaket värdfolkets fem- à sexåriga dotter och föreställdes för gästerna. Den gamle öfversten såsom artig kavaljer var icke sen att tage sig an den lilla flickan. Långe dröjde det häller icke, förrän han vann hennes odelade beundran. Och huru tillgick detta? Jo, därigenom att han i tur och ordning härmade alla möjliga husdjurs läten, och det på ett så naturtroget och öfvertygande vis, att han narrade till skratt icke endast den lilla, utan hela det församlade sällskapet – han var blott ledsn öfver, att fåglalåten icke lyckades honom rätt väl. Och allt detta några minuter förrän han höll sitt offentliga föredrag om »Religionerna och teosofien»!

Det finnes nog ännu många människor i vår tid, hvilka skulle häpnat öfver en dylik »inkonsekvens». De anse, att allt som har att göra med det andliga lifvet, själfallet är »allvarligt», högtidligt och – tråkigt; de anse, att personer, som syssla med andliga ting, t. ex. präster, gifvetvis böra vara torra och stela och bibehålla sin yttre värdighet. Huru misstaga de sig icke! Intet under, att tidsandan, som är fri och naturlig, fattat ett djupt rotadt misstroende till all »andlighet». Vi teosofier hafva lärt oss, att den sanna andligheten intet har genlellsamt med yttre former; ja, första steget på det andliga lifvets väg består däri, att lärjungen blifver fullt naturlig – han tvingas af ödet och af sin högre natur att visa, hvad inom honom finnes af godt och ondt (se H. P. B:s »Instructions»). Allt ceremoniöst är däremot ägnadt att insöfva anden och förblinda förnuftet, och Teosofiska Samfundets mission är bl. a. att upplysa världen härom. Det gladdde mig därför in i själen, att Samfundets officielle representant icke identifierade sig själf såsom människa med den sociala ställning han intager i mayas fenomenella värld.

3.

Nu måste jag till slut säga några ord om öfverste Olcotts föredrag den 21 maj om »Religions and Theosophy» i Svenska slöjdföreningens lokal i Stockholm.

Åhörarnas antal steg knappast öfver hundra personer, men det var en utvald publik, och dess intresse för föredraget var synbarligen mycket lifligt.

Öfversten började med att framhålla Teosofiska Samfundets ställning i världen och teosofiens förhållande till religionerna. »Teosofien är hvarken en ny religion», sade han, »eller återuppväckelsen af någon gammal. Teosofien är religionen. Och hvad betyder detta? Att allt som är sant i hvarje religion är teosofi. Huru skola vi då lära känna det sanna i hvar religion? Genom att studera religionerna och jämföra dem med hvarandra, genom att studera vetenskap och filosofi och framförallt genom att vinna den kunskap om människosjälen, som är en följd af beträdandet af den inre utvecklingens väg.» Talaren öfvergick därpå till en framställning af de olika arter af religion, som vår jord sett födas, och ofter att hafva berört den lägsta af dessa former: fetischismen, framhöll han det märkliga faktum, att alla kända former af gudsyrdkan och teologisk eller filosofisk spekulation voro till finnandes i det underbara landet, Indien: från den mest positivistiska materialism upp till det hårfinaste, metafysiska tänkande, från den mest sinnliga och ceremoniösa gudsyrdkan upp till den renaste andliga kontemplation.

Nu följde en undersökning af de lärdomar religionen städse sökt inskräpa hos mänskligheten. Dessa äro tre: läran om att människan är en ande, läran om gudamänniskorna, frälsarne eller de store andarne i mänsklig gestalt, samt läran om det rättvisa i världens ordning. »Den som söker yttre påtagliga bevis för, att människan är något annat och högre än sin kropp», sade öfversten, »han borde resa till Indien och studera asketernas och yogiernas lif.» Och talaren berättade ett och hvarje om de ockulta fenomen, som utföras af dessa underbara varelser, och som icke kunna förklaras utan tillhjälp af öfversinnliga krafter hos människan. Sedan öfversten därpå hänvisat till de gängse traditionerna om forntidens mäktiga hjältar, de invigde konungarne, äfvensom till den buddhistiska läran om Avatarer

eller högre utvecklade andars periodiska inkarnation på jorden, och till de i alla religioner förekommande frälsaregestalterna, utvecklade han såsom sin och teosofernas åsikt i allmänhet, att de uråldriga lärorna om karma (orsakslagen) och återfödelsen på det för vårt förnuft mest tilltalande vis löste problemet om en rättvis världsordning. Till slut betonade talaren ännu en gång värdet af att studera den jämförande religionsvetenskapen och sade, att Teosofiska Samfundets mål icke är något annat än att sporra till utveckling allt det bästa och ädlaste hos människan.

Föredraget var som sagdt intressant och fängslande genom sin rikedom på ämnen, men väl egentligen afsedt endast för en med teosofisk åskådning mindre förtrogen allmänhet.

Jag vill tillägga, att jag icke på grund af denna aftons erfarenhet bildade mig min uppfattning om öfverste Olcott såsom teosofisk talare. Den hade jag erhållit redan tidigare eller samma dag på förmiddagen. Det var vid årsmötets avslutning på Byrån, och öfversten höll ett afskedstal till de församlade medlemmarne af T. S. Han talade då med en sådan öfretrygelse, värme och kraft – eller om man så vill, med en så koncentrerad känsla – att där icke gafs mer än en stämning, som genomlöpte hela talet. Och det är ju bästa kriteriet på ett verkligt tal!

Den stämningen skulle jag uttrycka i ord sålunda: Att få deltaga uti det rätt uppfattade teosofiska arbetet, d. v. s. arbetet för mänsklighetens höjande i andligt hänseende, är det skönaste privilegium en människa kan vinna, ty i det arbetet deltaga världsalltets mäktigaste krafter.

Pekka Ervast.

(Teosofisk Tidskrift 1900, 6:te och 7:de häft, Juni o. Sept. 1900, s. 186-190.)